

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vývoj Rytířského řádu Křižovníků s červenou
hvězdou v období 1918-1938**

Lukáš Karban

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce

**Vývoj Rytířského řádu Křižovníků s červenou
hvězdou v období 1918-1938**

Lukáš Karban

Vedoucí práce:

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D. Th.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1. ÚVOD	1
2. ZALOŽENÍ KŘIŽOVNÍKŮ S ČERVENOU HVĚZDOU	2
2.1. Bájny původ vzniku Křižovníků	2
2.2. Vznik podle historie českých Křižovníků s červenou hvězdou	4
2.3. Od bratrstva k řádu	5
3. PŮSOBENÍ ŘÁDU V DOBĚ PŘEMYSLOVCŮ A LUCEMBURKŮ	9
3.1. Křižovníci s červenou hvězdou do konce vlády Přemyslovců	10
3.2. Éra Lucemburků	14
4. OBDOBÍ HUSITSKÝCH VÁLEK	19
4.1. Období od roku 1419 do vlády Jiřího z Poděbrad	19
4.2. Vláda Jiřího z Poděbrad	23
4.3. Vláda Jagellonců	23
5. NÁSTUP HABSBUŘSKÉ DYNASTIE	26
5.1. Český stát v době předbělohorské a pobělohorské.....	28
5.2. Vývoj po třicetileté válce až po reformní dobu	30
5.3. Období Marie Terezie a Josefa II.	31
5.4. Doba osvícenství	32
6. ÉRA FRANTIŠKA JOSEFA I.	35
6.1. Konec Habsburské monarchie a 20. století	36
7. PRVNÍ REPUBLIKA	37

7. 1. Církev v Československu	37
7. 2. Pozemková reforma.....	38
7. 3. Období mezi lety 1929–1938.....	38
8. ZÁVĚR.....	40
9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	41
10. RESUMÉ.....	43

1. ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je vývoj rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou mezi léty 1918–1938. Práce dokumentuje vznik řádu (který byl jako jediný založen na českém území) a jeho rozvoj – od založení přes postupný vývoj v jednotlivých historických epochách až do roku 1938.

Práce je tvořena šesti kapitolami, které popisují různá historická období. První kapitola bude zaměřena spíše než na popis vývoje řádu na samotný vznik řádu Křižovníků. V této kapitole bude uvedeno, jak bylo již předesláno výše, ustavení řeholního společenství jak z pohledu Křižovníků, tak historiků a relevantně zpracované literatury. Kromě samotného vývoje řádu budou v práci taktéž uvedeny změny politického vývoje na českém území.

V následujících čtyřech kapitolách bude uveden vývoj křižovnického řádu v období středověku a novověku. Zároveň bude každá z kapitol i subkapitol rámcově uvedena do problematiky vybrané doby a následně bude popsán vývoj řádu v této době.

Poslední kapitola bude práce věnovat rytířskému řádu Křižovníků s červenou hvězdou v období republikánského zřízení na území Československa s přihlédnutím na stav řádu po uzákonění Pozemkové reformy a tím doprovázenou restrukturalizací řádu.

K vypracování celé práce bude použita odborná literatura zaměřující se na křižovnický řád, tak na historická období, která bude tato práce uvádět a literatura popisující pozemkovou reformu v Československu v době První republiky.

2. ZALOŽENÍ KŘÍŽOVNÍKŮ S ČERVENOU HVĚZDOU

Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou je typicky českým řádem spjatý s dala by se až říci s největší českou světící, nejmladší dcerou Přemysla Otakara I., svatou Anežkou Českou. Naproti této, možno říci klasické verzi o vzniku českého církevního rytířského řádu, existuje i další starší verze založení řádu. „*Toto podání jaksi skvěleji osvětlovalo prosté založení řádu, rozhlašujíc, že první křižovníci s červenou hvězdou podobně jako jiní křižáci přišli do Čech pře Aquitánii z Východu, kde pod jménem betlemitů měli hospitál a odkud prý proměnou věcí, křesťanství nepříznivou, byli vypuzeni.*“¹

2.1. Bájný původ vzniku Křižovníků

V době kdy na naše území přichází, podle druhé možnosti, tedy ve 13. století, je velmi bouřlivá doba. Na Blízkém východě jsou v plném proudu Křížové výpravy. Sice to již nejsou výpravy z doby začátku 11. století a evropské země již začínají pomalu ochabovat, i když ještě neřekly své poslední slovo. Přesto již někteří lidé pomalu odcházejí z křesťanských zemí a s nimi i církevní řády. „*Téhož roku křižovníci z východních zemí Saracénů, - proti kterým více než osm set let mocí sv. kříže rytěřovali a mnoho vítězství nad pohany obdrževše, jim zemi egyptskou, palestinskou, fenickou, Jerusalem a jiné východní krajiny odňali – vytlačeni byvše, do Prahy přišli a od Konstancie, Přemysla Otakara I., krále českého, zbožné manželky, tři čtvrti míle od Prahy k východu slunce ležící ves Hloupětín s dvěma vesničkami dostali, kdež oni ze štědroty dobrodincův obydlí, též také při něm kostel sv. Jiří, který byl rytíř a mučedník Boží, v krátkém čase vystavěli a své duchovní*

---

¹ BĚLOHLÁVEK, Václav, HRADEC, Josef, *Dějiny Českých křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930, s. 16.

*služby při něm konali.*²Mezi těmito církevními řády měli být proto i Křižovníci věnující se, jak bývalo některými řády zvykem, starosti o nemocné ve špitálech. Kde jinde by pro to měl takový řád vzniknout, jelikož nejvíce nemocných a raněných lidí je v oblasti zasažené neustálými boji a s nimi spojenými nemocemi.

Přičemž jak jsem již předeslal výše, se i samotné jméno, respektive slovo „Křižovníci“ zdálo velmi vhodné pro teorii vzniku na Východě. Pokud se totiž na toto, dalo by se až říci klíčové slovo, podíváme v kontextu s křížovými výpravami, vypadá to zjednodušeně řečeno jako propaganda symbolu křesťanské církve a jejího vzniku z utrpení před 1 000 lety právě na Blízkém východě. Pokud totiž vezeme v potaz další řády existující již za dob křížových výprav, můžeme shledat jejich poloviční rytířský původ i přes jejich duchovní ráz.

Důvod církevních rytířských řádů je tak vlastně jen důsledek bojových akcí v zemích púlměsíce, jelikož základem byla ochrana poutníků, čímž byli hlavně známí Templáři či hospitální činnost, kterou byli vyhlášeni hlavně Johanité. A právě jedním ze špitálních řádů měl být i rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou. Naproti duchovní části a pomoci lidem stála druhá část jejich existence a to vojenská a rytířská povinnost k evropským zemím účastnících se výprav za dobýváním svaté země a Jeruzaléma, svatého města.

Aspekty, které jsme si vyjmenovali a zároveň s tím, že svou úlohu sehrála také mentalita tamních lidí. Křižovníci sami pak samotnou, pro nás a jistě i pro ně samotné, mytologickou verzi původu z Východu podporovali uměním, jež si objednávali například i od malířů. *„Tuto východní kolébku, již si živá báje leskem paprsků vyzlatila a již malířské umění Maulbertschovo*

---

² BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 16.

v XVIII. a Navrátilovo v XIX. věku skvěle omalovalo, dochovali si křížovníci jako posvátnou relikvii až d staletí XIX.“³

2. 2. Vznik podle historie českých Křížovníků s červenou hvězdou

Jak jsem již zmínil, existují dvě varianty vzniku Křížovníků. A nyní bychom si tedy prošli vznik českého řádu, jak ho zná historie a ne mystický původ ze středověku. Nejdříve bych však rád opět stručně nastínil život svaté Anežky, jež je zakladatelkou tohoto řádu, respektive na počátcích bratrstva.

Anežka se narodila jako nejmladší dcera českého krále Přemysla Otakara I. a jeho již druhé ženy Konstancie 20. ledna 1211 v Praze. Po narození byla Anežka již zasnoubená, jak bývalo v té době zvykem. Za snoubence jí byl vybrán syn slezského knížete Jindřicha a jeho ženy svaté Hedviky. Ovšem postupem času se hlavně priority rodičů a jiných zemí mění ve sňatkové politice, až příliš spjaté s diplomacií a ziskem moci středověkých panovníků. Anežka je proto zasnoubena s lepším partnerem, jímž se stal Jindřich, syn císaře Fridricha II. Dalo by se říci, že zasnoubení s možným nástupcem na trůn císaře Svaté říše římské, se Anežka dostala na mezinárodní diplomatickou půdu.⁴ Mezi jejími nápadníky se poté objevila i další významná jména – anglický král Jindřich III. Platanet či samotný císař Fridrich II. Anežka však, nadneseně řečeno udělala svému otci čáru přes jeho plány, jelikož se chtěla věnovat kariéře v duchovní činnosti a pomáhat obyčejným lidem a ne se stát královnou. „*Roku 1231 se však rozhodla pro duchovní život a ze svého věna zahájila na břehu*

---

³ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křížovníků*, s. 16.

⁴ PÁNEK, Jaroslav, TŮMA, Oldřich, *Dějiny českých zemí*, Praha 2008, s. 85.

*Vltavy na Starém Městě pražském výstavbu velkolepě pojatého kláštera minoritů, nejenom mužské, ale i ženské řehole.*⁵

Anežčiným vzorem a důvodem, díky němuž se rozhodla věnovat pomoci nemohoucím, se stala svatá Hedvika, která sama lidem pomáhala. Anežka se tak rozhodla pro významný krok. Jednalo se o stavbu špitálu, který by stejně jako nemocnice vybudovaný svatou Hedvikou⁶ v Polsku, byl přístupný nemocným lidem především z chudých poměrů, nemajícím šanci na odbornou pomoc tehdejších ranhojičů. K vybudování tak rozsáhlého komplexu, jakým bezesporu v té době špitál stavěný svatou Anežkou bylo zvoleno místo na Starém Městě pražském u kostela svatého Haštala. Anežce samotné však nebyla vzorem jen Hedvika, nýbrž se nechala inspirovat celou řadou významných svatých, kteří se pomoci obyčejným lidem Evropy věnovali již před ní. Mezi významnými vzorovými osobnostmi královské dcery patřili například svatá Alžběta Duryňská, jež byla zároveň i sestřenicí české princezny nebo svatý František z Assisi a svatá Klára. Podle nich Anežka vytvořila zásady, o něž se opírala špitální činnost. Špitál se stal, dalo by se říci až operačním prostředím nově vytvořeného bratrstva.⁷

5

---

2. 3. Od bratrstva k řádu

Řád Křižovníků s červenou hvězdou, fungující v prvních letech své existence jako zbožné laické bratrstvo, a dalo by se dokonce říci laické bratrstvo, byl založen roku 1233. Původně se však název, jak ho známe ještě v dnešní podobě, ani nevyskytoval. Samo bratrstvo

---

⁵ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, Praha 2002, s. 137.

⁶ Svatá Hedvika, dcera Bertolda IV. z Andechsu a Anežky z Rochlitzu, byla slezskou kněžnou. Sv. Hedvika se v době svého života starala o chudé a nemocné. Její skutky inspirovali dceru vládnoucího českého rodu Anežku k jejím budoucím činnostem.

⁷ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 137.

díky zbožnosti své zakladatelky Anežky Přemyslovny čerpalo své zásady z učení svatého Františka z Assisi, a tak neslo jako špitální bratrstvo i jméno na počtu svého ústředního učitele, tedy špitální bratrstvo svatého Františka.

Finanční stránka v počátečních letech bratrstva byla vyřešena závislostí na řádu Chudých panen svaté Kláry, jehož pražský klášter Anežka založila a vedla. Sama pak byla jeho fundátorkou, která se starala o dotování špitálního bratrstva. Přičemž u špitálních institucí to byl důležitý aspekt jejich chodu. Téhož roku 1233 odkoupila Anežčina matka od řádu Německých rytířů kostel sv. Petra Na Poříčí se dvorem a vsí Rybníky, Hloubětín a Borotice, dne 2. 6. téhož roku vše darovala špitálnímu bratrstvu sv. Františka.⁸ Bratrstvo díky své píli a špitální činnosti postupně získávalo na moci a síle, opíraje se zároveň o rostoucí popularitou a finanční zajištění, které pramenilo z pozemkových zisků roku 1233. Po dvou letech od založení se udála zásadní změna v životě bratrstva. Vše začalo ziskem vesnice Ďáblice nedaleko Prahy, po němž se špitál ještě téhož roku přestěhoval za hradby Prahy ke kostelu svatého Petra. Špitálníci se dostali mimo bezprostřední dosah biskupství a hlavně se na ně již nevztahovala správa kláštera svaté Kláry. Špitální bratrstvo svatého Františka se tímto důležitým krokem vydalo na cestu k samostatnosti, i když plná autonomie a nezávislost přišla až za několik let. S geografickou změnou přišla i vnitřní přeměna bratrstva, jelikož již od roku 1235 se k němu začínají přidávat i kněží, což přináší další. Začíná probíhat těsnější spojení s církevními kruhy, které křižovníkům otevřeli nové

---

⁸ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 137.

možnosti. Nyní mohou počítat nejen se světskou pomocí, ale i s pomocí duchovní.⁹

„Na Anežčinu prosbu vzal papež Řehoř IX. bullou *Omnipotens Deus* ze dne 14. 4. 1237 špitál a bratrstvo pod svou ochranu a pod přímou pravomoc Svatého stolce.“¹⁰ Bula papeže Řehoře IX., byla největším mocenským posunem v prvních pěti letech fungování bratrstva, respektive od této doby se jednalo o řád, ve který bylo bulou bratrstvo přetvořeno. Zároveň byla potvrzena i držba majetku získaného štědrým darem od Konstancie Uherské, matky Anežky Přemyslovny, i zbylého majetku, což vedlo k úplnému finančnímu osamostatnění. Pozitivem bylo také potvrzení nezávislosti na pražském biskupství, které by si jinak mohlo dělat nárok nad správou bratrstva a jeho majetku, s čímž bylo spojeno i určování představeného společenství. Naštěstí pro řád došlo v tomto bodě k osamostatnění a volné volbě představitelů řádu. Pokud se jedná o právo ze strany světských úřadů, ani ty již nesměly na půdě řádu zasahovat, jako tomu bylo i u jiných církevních institucí pod správou Říma. Bula *Omnipotens Deus* přinesla i pravidla, jenž nemusela být přijímána zcela pozitivně, ani ne tak vysokými úředníky ať církevními či světskými, ale spíše samotnými obyčejnými členy řádu. Hlavní nevýhodou pro řádové bratry byla možnost přechodu do jiného řádu, který bula přímo specifikovala.¹¹

Pokud to chceme pochopit, musíme mít na paměti, že řády doby středověku žily podle určitých pravidel života. Papežské privilegium, tak stanovilo v základních stanovách řádu principy, na kterých se odehrával život v bratrstvu. Zároveň papež ve své

---

⁹ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 18.

¹⁰ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 137

¹¹ Tamtéž, s. 138.

bule jasně stanovil, že řádoví bratři nesmí v těchto principech, jež byly nastaveny polevit, mohou je pouze zpřísnit či přejít do řádu, který má stanovena přísnější pravidla života.

3. PŮSOBENÍ ŘÁDU V DOBĚ PŘEMYSLOVCŮ A LUCEMBURKŮ

Středověk ve své podobě a snaha svaté Anežky nemohly vést k osamocení Křižovnického řádu, stály za tím i politické úspěchy a rostoucí moc české panovnické rodiny. První náznaky těchto úspěchů postupně přicházejí již za Anežčina otce Přemysla Otakara I., ovšem i přes náznaky možných problémů. „*Nezávažněji se situace vyhrotila v roce 1212, kdy císař Ota IV. dal na shromáždění knížat v Norimberku prohlásit Přemysla za zbaveného trůnu. Čechy současně propůjčil v léno Vratislavovi, synovi krále Přemysla a jeho první manželky Adléty.*“¹² Nastalá situace se brzy opět otočila ve prospěch Přemysla, který se k moci dostal po vítězství Fridricha II. Štaufského a tehdy přišel jeho největší úspěch a tím bylo prosazení bratra Anežky Václava na český trůn.

Václav I. se ujal vlády ve velmi těžké době, protože proti sobě stály dva soupeřící tábory, kterými byly Svatý stolec a nový císař v Říši Fridrich II. Štaufský, vnuk Fridricha Barbarossy. Václav I. však prokázal jako velmi obratný politik a diplomat, jelikož dokázal velmi obstojně podporovat oba tábory, ovšem nikdy se nepřidal přímo na žádnou ze stran. Prestiž rostoucí díky obratně vedené politice českého krále, tak dávala prostor jeho mladší sestře Anežce k vybudování bratrstva a následné snaze úplného osamostatnění řádu Křižovníků a vytvoření řádu rovnajícímu se jiným velkým evropským řádovým společenstvím.¹³

---

¹² PÁNE, KOLDŘICH, *Dějiny českých zemí*, s. 83.

¹³ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 20.

3. 1. Křižovníci s červenou hvězdou do konce vlády Přemyslovců

Bula *Omnipotens Deus* sice vytvořila řád Křižovníků, nezávislý na církevních předácích či světské moci ovšem stále pod vlivem kláštera Na Františku, což Anežka nepovažovala za přijatelné, jelikož jí stále šlo o autonomii řádu na všech institucích, tedy i na klášteře Na Františku. Jediné řešení, k němuž zakladatelka Křižovníků došla, bylo, že se musí vzdát všech majetků řádu a s tím spojených příjmů. Vydala tedy 15. dubna 1238 listinu, v níž se zříká nemovitých majetků a příjmů ve prospěch papeže. Anežčin skutek na sebe nenechala dlouho čekat odezvu a již dvanáct dní po vydání listiny, tedy 27. dubna 1238, tehdejší svatý otec Řehoř IX. vydává další bulu, v níž píše *„Roztomilá v Kristu dcera naše Anežka, vlastní dcera slavného krále českého, jako i její poddané služebnice Kristovy v pražském klášteře u sv. Františka z řádu sv. Damiána (t. j. klarisky) prosily nás pokorně, aby hospitál sv. Františka, který dosud se všemi právy a vším příslušenstvím od nich byl spravován a apoštolskému stolci témuž pražskému klášteře sv. Františka je přivtělen, aby totiž hospitál ten byl jim odňat, jelikož se ho dobrovolně vzdávají. Nemohouce tudíž oslyšeti pokornou žádost naší V Kristu Pánu milé dcery Anežky, přijali jsme podle otcovské péče a lásky postoupení toto a hospitál sv. Františka, k apoštolskému Stolci již příslušný, postupujeme vám a nástupcům vašim naší apoštolskou mocí k užívání na věčné časy se vším příslušenstvím.“*¹⁴. Řádu začal tento papežský výnos považovat za důležitější a již v plné míře ustanovující jejich řád Křižovníků s červenou hvězdou, než bula vydaná Řehořem IX. 14. dubna 1237.

---

¹⁴ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 20 – 21.

Řád se tak začal plně v této, pro ně příznivé době plně samostatnosti, rozvíjel svůj život a stanovy, které ještě více rozpracovával. Sice se v plných začátcích inspiroval svatým Františkem z Assisi, ale nyní však začínal přijímat i další myšlenky, nikoliv od tohoto světce známého svým asketickým životem, podle něhož žil řád Františkánů, nýbrž z příchozí vlny nových myšlenek pocházejících od řádu hospitalitů sv. Jana z Jeruzaléma neboli Johanitů, jak je dnes známe. „*Jim se také snažili vyrovnati jak po zevnějšku, tak ctí rytířskou.*“¹⁵ Vhledem k náklonosti k tomuto velmi významnému a populárnímu řádu a přejímáním řádové života se i z Křižovníků s červenou hvězdou stal velmi populární řád v českém království. Popularita, kterou začal nový řád nabírat, začala brzy lákat potomky významných hodnostářů z českých zemí a nejen z nich, přicházeli i lidé z okolních zemí jako vzdálená Akvitáne nebo Sasko, ale i z Rakouska.

Popularita takových velkých rozměrů šla zároveň ruku v ruce i s rostoucí potřebou rozšiřovat řád mimo okolí Prahy. „*Roku 1240 se řád rozšířil na Moravu (Hradiště sv. Hypolita nad Znojmem), kolem roku 1245 do Slezska (Vratislava, Kluczborek)*“¹⁶. Zároveň mít v blízkosti sídelního města panovnického dvora budovu, jenž by byla schopna ukázat potenciál nového řádu vzniklého v českém království. „*Dne 21. 5. 1252 sv. Anežka slavnostně položila základní kámen ke stavbě nového špitálu a chrámu na staroměstské straně Juditina mostu. Kostel byl zasvěcen sv. Duchu.*“¹⁷ Místo, které pro stavbu nového špitálu Anežka zvolila, bylo velmi příhodné, jelikož díky blízkosti k Juditinu mostu dostali Křižovníci právo vybírat, za průchod či průjezd po tomto pražském

¹⁵ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 18.

¹⁶ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 138.

¹⁷ Tamtéž, s. 138.

mostě, clo a mýto. Zároveň však museli most udržovat, pokud by ho poškodila přírodní pohroma, jakou byla povodeň, či ho bránit proti vojenskému útoku nebo při povstáních. Poloha u konce mostu dokonce dala novému špitálu i přízvisko „u paty pražského mostu“ (ad pedem pontis pragensis).

Postupem času a s rostoucí oblibou jak u panovnického dvora a bohatých šlechticů začal řád postupně získávat další statky, na nichž mohl začít rozvíjet svoji činnost, s čímž mohla začít růst i jeho prestiž. Pro řád bylo přínosné, že ne vždy se nový nemovitý majetek nenacházel v okolí hlavního města českého království. Právě díky darům a možnostem správy špitálů, kostelů a vesnic se mohli Křižovníci více rozrůst a to jak za hranicemi království ve Velkopolsku, tak i na územích ovládaných českým králem jakými bylo markrabství Moravské nebo velkovévodství Slezské. Zároveň řád zasahoval i na sever, západ a jih českého království. *„V roce 1243 byl řádu svěřen špitál sv. Alžběty ve Stříbře, v roce 1253 v Mostě a roku 1271 v Chebu. Téhož roku 1271 získal řád darem od královny Kunhuty ves Živohošť spolu s kostely v Řevnicích a Vladislavicích. Ve Slezsku pak řád získal roku 1260 hospitál v Boleslavci s proboštvím sv. Quirina a roku 1273 faru v nedalekých Boleslavicích. Nově pak byly zřízeny špitály v Zembici (1282).“¹⁸*

Pro řád však i v tomto zlatém úsvitu přišla rána v podání úmrtí jejich zakladatelky Anežky 2. března 1282. Přesto se však ukázalo, že lidé, kteří přicházeli do řádu, byli dobrými vůdci a to již i za života zakladatelky Křižovníků. Mezi významné mistry řádu v té době patřil například Albert, jenž řád spravoval od roku 1237 do roku 1248, kdy ho v jeho funkci nahradil Konrád, který si díky

---

¹⁸ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 138.

svému původu vysloužil přízvisko Šváb a vedl tuto instituci do roku 1260. V tomto roce ho nahradil Čech Merbot pocházející z Ratiboru, který zastával úlohu mistra řádu 16 let a v roce 1276 ho nahradil další cizinec, tentokrát původem ze Saska, Otto, jenž vydržel na postu nejvyššího představitele řádu do smutného roku 1282. V tomto roce ho nahradil Ekard vedoucí řád do nové etapy, v níž již se nemůže čekat pomoc a podporu Anežky. Přesto všechno mají Křižovníci stále podporu vysoké šlechty a panovníka, což znamenalo i další zisk statků po celé zemi. „*Ve Svídnici (1283) a Lehnici (1288). V sousedním Velkopolsku řád spravoval špitály v Inowrocław (1268), v Brzešci (1294) a dále v Krakově a v Sandoměři (1294). V Čechách řád rozšířil svou působnost i do špitálu v Klatovech (1288).*“¹⁹ „*Od krále Václava II. r. 1286 přijali křižovníci podací právo k farnímu kostelu města Kynšperku, dále k děkanskému kostelu v Sedlci a ke kostelu v Nové Roli.*“²⁰

Movitý majetek, který řád získal během panování dynastie Přemyslovců v českém království, však sám o sobě nestačil na vytvoření silného společenství, stejně tak jako samotná bula *Omnipotens Deus*, která již při svém vydání zajišťovala některá práva, která později rozšiřovala druhá bula papeže Řehoře IX. K většímu posílení řádu museli přispět i králové v českých zemích, proto začali vydávat dekrety, jež měli zajistit větší svobody řádu. Přesto, že se však jednalo o práva dané králem, byly také posvěceny mocí papeže, což znamenalo, že pokud by se někdo proti těmto výsadám provinil, mohl mu být udělen trest jak králem, tak samotným svatým stolcem, tedy tzv. *bannum* či *bannum ss. Apostolorum Petri et Pauli*. Nejvýznamnějším dokumentem je listina

---

¹⁹ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 138.

²⁰ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 26.

od krále Václava I. z 12. Listopadu 1235, jež dává řádu nejvíce práv a svobod.²¹

Přes všechn pozitivní vývoj pro řád Křiřovníků s červenou hvězdou se v českém království blížila pomalu velká změna vladaře. „V červnu 1305 Václav II. ve věku pouhých 34 let zemřel. Jeho nástupce, mladičký Václav III. (1305 - 1306), měl za sebou zkušenosti z Uher, ale chyběla mu otcova svědomitost a houževnatost.“²² Bohužel však Václav III. je zavražděn v Olomouci po tom, co vytáhl na tažení proti Vladislavu Lokýtkovy, jež si dělal nárok na polský trůn. Tím končí éra rodu Přemyslovců, z něhož pocházela zakladatelka řádu Křiřovníků s červenou hvězdou.²³

3. 2 Éra Lucemburků

Nástup nové panovnické dynastie na český trůn nebyl jednoduchý, nový panovník musel vyřešit problém s Jindřichem Korutanským, nově zvoleným českým králem, jež sídlil v Praze a celou ji ovládal. Jan Lucemburský však jednal prozíravě, jelikož dokázal zajistit u svého otce Jindřicha VII. Lucemburského, císaře v Říši, vojenský doprovod, který měl nového českého panovníka s jeho chotí doprovodit, celou cestu z Norimberku až do Prahy. Na cestě ho taktéž doprovázel i tehdejší znalec Čech a významný diplomat Petr z Aspeltu, jenž byl arcibiskupem v Mohuči. Celá nepříjemná situace pak byla vyřešena 3. Prosince 1310, kdy se za pomoci i českých vojáků ovládnout sídelní město králů a vypudit z něj i Jindřicha Korutanského.²⁴

---

²¹ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křiřovníků*, s. 27.

²² PÁNE, KOLDŘICH, *Dějiny českých zemí*, s. 88.

²³ ŽEMLIČKA, Josef, *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1998, s. 123.

²⁴ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 95.

Politicky nepříjemná doba plná zvrátů, jenž vedla k rychlé změně krále z Václava III. na Jindřicha Korutanského a později na Jana Lucemburského, však tolik nekomplikovala vývoj křižovnického řádu. Křižovníci, kteří během prvního století své existence získali řadu příznivců a to hlavně na domácí území se tak za těchto nepříznivých podmínek na nejvyšších příčkách státní správy stále těšili přízni šlechty a panovníka, což dokazuje i to že *„na osadě kynšperské povstala u samé brány zemské kolem r. 1300 poutní svatyňka na Chlumu a při ní osada Chlum sv. Máří“*²⁵, která patřila pod správu právě řádu Křižovníků. Nástupem Jana Lucemburského však řád nepřestal být důležitou součástí duchovní správy českých zemí. Sám král Křižovníky velmi podporoval a chtěl, aby se bohatství řádu více rozrůstalo, proto přistoupil k tradiční politice předchozí dynastie vládnoucí českému království a začal řád podporovat přidělováním nemovitostí, mezi něž patřil například farní kostel v Tachově a v Unhošti.²⁶ Jan Lucemburský se sice snažil během své vlády vycházet s českou šlechtou a navázat na tradici Přemyslovců podporovat.

Jan, aby usnadnil cestu svého syna Karla na český trůn, jmenoval Karla roku 1334 markrabětem moravským. Karel se tak měl seznámit s politikou v českých zemích, zároveň však jmenování vedlo k tomu, že pokud se Jan zrovna nenacházel v českém království, vládl za něj Karel. Po smrti Jana Lucemburského 26. srpna 1346 se Karel oficiálně ujal vlády, již jako český král Karel I. Postupně se mu podařilo získat nazpět všechna královská území, která však do té doby byla pod správou šlechty, k níž se dostala díky předchozí správě království. *„Karel IV. dokázal poměrně rychle získat zastavené královské majetky, k nimž náležela četná města a hrady. V Čechách patřili k nejdůležitějším*

²⁵ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 26.

²⁶ Tamtéž, s. 26.

*Křivoklát, Hradec Králové, Písek, Tachov a Trutnov, na Moravě pak Telč, Veveří a hrady v předních královských městech.*²⁷ Přes změny které začal Karel provádět v Českém království se však změny majetku a výsad dotkly i Křižovníků. Došlo ke změnám v majetku řádu a to především v Praze, jelikož Křižovníci museli po založení Nového Města pražského opustit postupně své pozemky mezi svatým Petrem a Rybníčkem či polesí na Mořině kvůli založení Karlštejna, což se setkalo s nepříznivou reakcí řádu vůči panovníkovi, který podle řádového dějepisce „*neprojevoval k řádu takovou přízeň, jako jeho otec král Jan.*“²⁸, což je velmi překvapivé, neboť za Karla IV. byli Křižovníci na svém vrcholu. Karel IV. však řádu způsobenou škodu v dlouhodobém měřítku vykompenzoval. Jako náhradu daroval řádu roku 1349 správu farních kostelů svatého Jindřicha a svatého Štěpána²⁹, zároveň na zbylé pozemky, jež nemusely být předány králi k vybudování, nemuseli Křižovníci odvádět jakoukoliv daň a to i daň královskou.³⁰ Taktéž potvrdil do té doby málo věrohodnou listinu Václava I., díky čemuž získala na věrohodnosti, jelikož se mělo původně jednat o listinu spíše ze 14. století. Listina například tvrdila: „*Na svých statcích křižovníci měli přidělenou moc soudní i v zločinech nejtěžších. Mistr určil zvláštní sudí a pohončí (actores), kteří právo mluvili; byli-li k vynesení rozsudku neschopni nebo byl-li kdo s nimi spokojen, byla pře vznesena na samého mistra (summo magistrato et fratribus hospitalis) tedy s řádovými staršími. Bylo však ustanoveno, jestliže by se mistrovi soudnímu stolci dokázalo, že soudní výrok byl nesprávně nebo zlomyslně (maliciose) vynesen, aby šla pře dále na soud královský jakožto poslední soud*

---

²⁷ PÁNE, KOLDŘICH, *Dějiny českých zemí*, s. 99.

²⁸ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 55.

²⁹ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 139.

³⁰ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 55.

odvolací.“³¹ Zároveň Křižovníci mohli na svých statcích využívat výčepní právo, lovit zvěř v řádových lesích či nesměl královský úředník zbytečně zatěžovat řád výdaji na ubytování v oblasti, jíž projížděl.³² „V roce 1351 založil řád nový špitál v Písku a od Karla IV. získal špitál v Českých Budějovicích. Roku 1352 přibyl i špitál v Sušici.“³³ Zároveň zareagoval na žádost, jež podal tehdy úřadující mistr Křižovníků Lev, který se dožadoval obnovy starších řádových výsad, které měly být potvrzeny novým listem, v němž by se také zavázal následovat předchozí české krále, a tak podporovat mistra a bratry řádu Křižovníků s červenou hvězdou.³⁴

Za vlády Karla IV. se česká společnost prošla podstatnými změnami. „Upevnění královské moci a mezinárodní prestiže panovnického rodu, stejně jako souznění Karla IV. s církví, vedlo ke zmírnění konfliktů se šlechtou. Představitelé panstva byli dočasně uspokojeni ziskem významných úřadů a tím, že nebyli vystaveni tolika tlakům ze strany panovníka jako za posledních Přemyslovců. Mírové prostředí umožňovalo dokonce zlepšení situace šlechty, která těžila z hospodářské prosperity zemí České koruny a z jejich politického a kulturního vzepětí. Český stát se ocitl před koncem 14. století na svém vrcholu a byl celoevropsky uznáván nejen jako srdce Svaté římské říše, ale také jako jeden z jejich politických hybatelů a kulturních fenoménů.“³⁵ Ovšem i přesto jaký byl Karel IV. výjimečný a prozíravý panovník, dělal taktéž chyby a to hlavně v otázce dědictví, kdy přenechal trůn

³¹ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 27.

³² Tamtéž, s. 27.

³³ Buben, s. 139.

³⁴ Bělohlávek, Hradec, s. 56.

³⁵ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 109.

staršímu synu Václavovi IV., i když byl méně schopný než jeho mladší bratr Zikmund.³⁶

---

³⁶ ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1310–1378. Lucemburkové na českém trůně, I. díl*, Praha 1999, s. 250.

4. OBDOBÍ HUSITSKÝCH VÁLEK

„Dne 29. Listopadu 1378, v den úmrtí Karla IV., vypukl ve špitále u sv. Františka požár, který zničil kostel a konvent se všemi cennostmi, listinami a privilegii.“³⁷ Praha, která si v tak krátkém čase, jelikož právě hodinu po smrti Karla I. začal hořet kostel se špitálem svatého Františka na Starém městě, měla za několik let od těchto událostí projít obdobím daleko horším a to nejen pro samotné české království, ale i pro řád Křižovníků s červenou hvězdou.³⁸ Problémy, které najednou po smrti Karla IV. musel řešit jeho nástupce a syn Václav IV., se velmi silně odráželi v českém prostředí, jelikož země koruny české nebyly připraveny na tak rychlou změnu, kterou prošli od vymření Přemyslovců, nástupu nové dynastie Lucemburků až po období kdy se staly centrem Svaté říše římské a byly tak středem mezinárodní politiky, jelikož si Prahu vybral za sídelní město Karel IV. Na konci vlády Karla IV. a začátku vlády Václava IV. však docházelo na mezinárodní politice k velkým změnám a to hlavně v církevní politice neboť Říše a hlavně císař musel řešit problémy se schizmatem, tedy problém s papežem v Římě a současně se vzdoropapežem v Avignonu. Karel IV. ovšem již tento problém prvního schizmatu nevyřešil, protože ještě roku 1378 kdy odjíždí z Francie, umírá a na trůn tak musí nastoupit jeho syn Václav IV.

4. 1. Období od roku 1419 do vlády Jiřího z Poděbrad

Na českých územích se za vlády Václava IV. objevují obrodné proudy v církvi, ty mají za úkol napravit zesvětštění církve. Obrodné proudy neboli nové zbožnosti (devocio moderna) se prosazovaly jak v nově založených domech řeholních řádů, tak

---

³⁷ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 139.

³⁸ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 56.

i v klášterech. Začíná se prosazovat ostrá kritika žebravých řádů, která začala již za vlády císaře Karla IV. a jím pozvaného rakouského augustiána Konráda Waldhausera. Na územní českých zemí pronikají postupně první spisy oxfordského profesora Jana Viklefa, jenž svou filozofickou průbojností zaujal české mistry na pražské univerzitě. Z jeho učení se postupem času vyvinuly zásady husitského reformního programu. Mluvčím univerzitních reformátorů se stal mistr Jan Hus, působící od roku 1402 kázal v pražském Betlému. Kázání mistra Jana Husa se stalo trnem v oku pro mnohé faráře a vysoké církevní představitele. Jan Hus byl donucen přesídlit na venkov, zde od podzimu 1412 sepsal latinské pojednání *O církvi* (De ecclesia) a české *Knížky o svatokupectví*. Při této činnosti jej ochraňovala česká reformní šlechta. Jan Hus byl pozván z iniciativy římského krále Zikmunda Lucemburského na koncil do Kostnice roku 1414, který sám římský král podnítil³⁹. Mistr Hus nabídku římského krále přijal s tím, že měl zaručenou bezpečnou cestu a svobodný pobyt, tzv. glejtem. Jan Hus byl však uvězněn a i přes písemnou záruku svobody v žaláři poté zjistil, že jeho víra neodpovídá představám samotného koncilu. 6. července 1415 byl na hranici upálen za prosazování své pravdy. Tento akt započal vzpouru církevních reformátorů v Čechách a na Moravě.⁴⁰

Čtyři roky po smrti mistra Jana Husa byl řád Křižovníků přímo ohrožen husitským hnutím, které přešlo v otevřený boj, jenž se projevil dobytím novoměstské radnice dne 30. července 1419

---

³⁹ Kostnický koncil byl reakcí na koncil z roku 1409 svolaný do města Pisa, kde byl zvolený nový papež Martin V. Tímto se mělo vyřešeno papežské schizma trvající mezi lety 1378 – 1417, což se nezdařilo.

⁴⁰ ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně, II. díl*, Praha 1999, s. 358.

za přítomnosti Jana Žižky.⁴¹ „Jan ze Želiva vedl tehdy po bouřlivém kázání ozbrojené procesí od Matky Boží Sněžné s velebnou Svátostí po Koňském trhu a Štěpánskou ulicí nahoru ke kostelu. Jan, řádů křižovnického farář, konal právě služby boží o zavřených dveřích asi ze strachu před nastávající bouří. Procesí násilím vyrazilo dveře a opanovalo kostel⁴² pro sebe. Farář ze žáky přísluhujícími i školmistrem jest vypuzen, a fara mu vybita a zloupena.“⁴³

Po smrti krále Václava IV. se nenávist obyvatel Zemí koruny České, především v Čechách a na Moravě ještě více obrátila proti světskému i klášternímu duchovenstvu – jsou vypáleny a vybity kláštery a kostely v blízkosti řádu Křižovníků. Přesto se podařilo zabránit vyplnění křižovnického špitálu u svatého Františka v Praze. Velký podíl na jeho záchraně měli pražští měšťané, na které zapůsobil svou mocí nejvyšší mistr Mikš. Měšťané vzali špitál pod svoji správu. Na rozdíl od pražské situace Křižovníci s červenou hvězdou ztrácely na venkově své nemovité majetky (fary, špitály s komendami). I tak existovaly výjimky, jako například: „...ve Slezsku konvent vratislavský, na Moravě Hradiště sv. Hippolyta, ba i v Čechách Most, Sedlec s Rolí a s Vary, Locket, Kynšperk, Chlum sv. Máří, Cheb...“⁴⁴ Tato území se zachovalo i přes těžké poškození husitskými vojsky. „Navždy zanikly špitály v Sušici⁴⁵, Klatovech⁴⁶, v Českých Budějovicích a Litoměřicích, jakož i komendy ve Stříbře, Písku a Ústí n. Labem.“⁴⁷

---

⁴¹ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 70.

⁴² Jedná se o křižovnický kostel sv. Štěpána.

⁴³ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 70.

⁴⁴ Tamtéž, s. 72.

⁴⁵ Roku 1420.

⁴⁶ Roku 1421.

⁴⁷ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 139.

Řád se během husitských válek začal věnovat svým interním záležitostem, navzdory rostoucí decentralizaci řádu, ke které přispívalo oslabené centrum Křižovníků v Praze. Řádoví bratři se tak mohli spoléhat více než na pomoc z hlavního města království na své mnohé přátele. Mnozí bratři Křižovnického řádu stále prováděli špitální činnost a tak pomáhali chudým a nemocným v okolí Prahy, jež bylo zasaženo husitskou válkou. Mezi nejvýznamnější z těchto špitálních kněží můžeme zařadit Zbyňka s bratřími či špitálního mistra Kyrnyka. S postupe času si řád byl nucen půjčit peníze na chod svého špitálu u svatého Františka v Praze, ale přesto se podařilo mistru Erasmovi, který sídlil v chebské komendě, převzít vládu nad pražským konventem roku 1446. Avšak dva roky po těchto událostech dobyl Jiří z Poděbrad Prahu a opět přebral vládu nad konventem, který předal pražskému měšťanstvu. Změna přišla v českých zemích s korunovací nového krále Ladislava Pohrobka⁴⁸ roku 1453, protože s tímto panovníkem se vrátili mnozí katoličtí duchovní a mniši a s nimi i výše zmíněný mistr Erasmus⁴⁹.

S nástupem nového krále se začala situace stabilizovat a zpřehledňovat. Křižovnický řád se začal opět více starat o své statky, jež mu zůstaly během husitských válek. Byly ovšem poškozeny, nicméně z nich začal plynout příjem, díky němuž řád mohl provozovat svoji základní činnost, tedy pomoc chudým a nemocným lidem.⁵⁰ Roku 1458 se opět mění vladař českého království, kterým se po vzájemné dohodě katolických pánů s českým sněmem stává 2. března 1458 Jiří z Poděbrad.

---

⁴⁸ Ladislav Pohrobek byl vnukem českého krále Zikmunda Lucemburského. Vládl mezi lety 1440/1453 – 1457.

⁴⁹ Mistr Erasmus zemřel v pražském konventu 14. května 1454.

⁵⁰ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 76 – 77.

4. 2. Vláda Jiřího z Poděbrad

„Zápas o uznání královského titulu ve vedlejších zemích i v zahraničí se zprvu vyvíjel pro Jiřího příznivě. Jakmile však vyšlo najevo, že bude nadále hájit kompaktáta jako základ soužití „dvojího lidu“, papežská kurie se rozhodla všemi prostředky proti němu vystoupit.“⁵¹ Řád Křižovníků s červenou hvězdou se v této době i přes rozepře mezi králem a papežem⁵² zachoval neustranně. Díky tomuto postoji mohl řád i přes spolupráci s Kapistránem⁵³ a jeho řádem svobodně spravovat své jmění, což bylo i výhodou do budoucna.

Proti českému králi se nakonec vytvořila česká opozice z řad katolických šlechticů. Zároveň se proti Jiřímu z Poděbrad vytvořila klika, v níž hráli největší roli papež Pavel II. a uherský král Matyáš Korvín. To vedlo k obnovení protihusitských tažení, ve kterých český panovník ztratil velká území. Vše vyvrcholilo korunovací Matyáše Korvína v květnu 1469 v Olomouci na českého krále. Přesto boje s Jiřím z Poděbrad trvaly až do jeho smrti 22. března 1471. Situaci, která pak nastala v českých zemích, využila šlechta obohacující se na církvi. Protože od 27. května 1471 existovalo v českém království opět dvojvládí mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským, znamenalo to pokračování nepřehledné situace.⁵⁴

4. 3. Vláda Jagellonců

Nového panovníka Vladislava Jagellonského na českém trůnu Matyáš Korvín i se svými stoupenci odmítl uznat, přičemž bylo posíleno jeho postavení uznáním Matyášova nároku na českou

---

⁵¹ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 128.

⁵² Papežem byl v této době Pius II.

⁵³ Italský mnich, misionář a generální vikář řádu sv. Františka.

korunu papežským legátem v Jihlavě. Spor obou panovníků nakonec vyvrcholil Olomouckým mírem roku 1478, jelikož bylo jasné, že vojenskou převahu nezíská ani jedna strana.⁵⁵ Na základě tohoto míru bylo rozhodnuto: „*Oba vladaři si ponechali titul českého krále. Vladislav se stal pánem Českého království, zatímco Matyášovi připadly tzv. vedlejší země – Morava, Slezsko, Horní a Dolní Lužice.*“⁵⁶ V míru bylo zároveň ustanoveno, že v případě smrti Matyáše Korvína budou jeho země vykoupeny a znovu spojeny s českým královstvím pod jediným panovníkem.⁵⁷

Křižovnický řád nebyl v této době ještě zcela obnoven, jelikož husitské války a politické zmatky v českém království nepřinášely možnost stabilizace a opětovného růstu. Dřívější neutrální postavení řádu se projevilo v brzkém potvrzení privilegií králem Vladislavem, a to již roku 1474 (30. července). Tedy mnohem dříve než tomu bylo u jiných z duchovenstva. Křižovníci s červenou hvězdou začali postupně vykupovat své bývalé statky, ovšem aby mohl být výkup proveden v mnohem větším rozsahu, přinutil nastalý stav vyžádat si půjčku od krále. Král k podpoře skupování bývalého církevního majetku přikročil k zákazu prodeje tohoto majetku necírkevním institucím či osobám. V této době nastoupil nový mistr řádu Václav z Hradešína, kterého si vyvolil jeho předchůdce Matěj z Třebeska (ze Střeska). Nový mistr „*pokračoval v jeho snahách obnovit a povznést řád po stránce majetkové.*“⁵⁸ Křižovníci začali postupně od roku 1512 obnovovat své statky, jako například v městečku Řevnice. Taktéž pronajímali dědičně některé své majetky, aby mohli splácet dluh králi. Přesto všechno však byli donuceni s povolením samotného krále, prodat statek Talinu. Řádu

---

⁵⁵ ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437–152, II. díl*, Praha 2010, s. 143.

⁵⁶ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 136.

⁵⁷ Tamtéž, s. 136.

⁵⁸ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 191.

byly za plnění svých závazků králi a obnovu majetku řádu potvrzeny jak za vlády krále Vladislava (roku 1515), tak za panování Vladislavova syna Ludvíka Jagelonského⁵⁹ - roku 1523, dřívější svobody a řádový nemovitý majetek.⁶⁰

Roku 1515 se po dohodě tehdejšího císaře Svatá říše římská Maxmiliána Habsburského a Vladislava Jagellonského, českého krále, uzavřela sňatková politika, v níž bylo zakotveno, že potomci z rodu Jagellonců a Habsburků budou spojeni manželským svazkem. Jednalo se o preventivní opatření kvůli silné stavovské obci v českém království a blízké politické spolupráci obou rodů. Pro české země to znamenalo, že nástupce Vladislava jeho syn Ludvík, si vzal za ženu Marii Habsburskou. A zároveň vnuk Maxmiliána Ferdinand si vzal za ženu Annu Jagellonskou. Tím měla být zajištěna budoucnost českého království. Rok po uzavření této smlouvy nastoupil teprve desetiletý Ludvík na český trůn, ovšem 29. srpna 1526 zemřel v bitvě u Moháče s vojkou tureckého sultána Süleymana I.⁶¹

---

⁵⁹ Vládl v letech 1516 – 1526.

⁶⁰ Bělohávek, Hradec, s. 90 – 91.

⁶¹ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 137

5. NÁSTUP HABSBURSKÉ DYNASTIE

Smrtí Ludvíka Jagellonského začala dlouhá jednání o novém panovníkovi. Původně mělo dojít k předání vlády do rukou Anny Jagellonské, respektive jejího manžela Ferdinanda I. Ovšem šlechtici v českém království rozhodli, že mají právo nového vladaře České koruny zvolit sami. Toto rozhodnutí neakceptovat dohodu mezi Vladislavem Jagellonským a Maxmiliánem Habsburským vedlo k problémům v českých zemích. *„Čeští šlechtici vycházeli ze svého korunního uvažování a přesvědčení, že pouze oni jsou ručiteli státní jednoty, a tedy i jedinými oprávněnými voliteli krále. Moravané, Slezané a Lužičané⁶² prosazovali naopak zemské nazírání, jehož podstatou byla představa, že všech pět korunních zemí je zásadně rovnocenných, a postup českých volitelů pokládali za projev nepřijatelné arogance.“⁶³* Tyto zbylé země České koruny se rozhodly přijmout vládu Ferdinanda dědičně naproti českému království, jež Ferdinanda zvolilo.

26

V začátcích vlády habsburského krále se Křižovníci rozhodli o rozšíření kláštera u svatého Františka o novou stavbu. Řád postupně začal posilovat svoji moc, a to hlavně díky navrácení statků a práv, k čemuž přispěl i samotný Ferdinand roku 1527. Rostoucí moc se projevovala například v odepření placení turecké daně. *„Na příklad roku 1533 byl mistr řádu křižovnického Václav z Hradešína od komory královské uvržen do vězení na hradě pražském, poněvadž nechtěl a snad nemohl splatit velikou daň na Turka, kterou mu uložili.“⁶⁴* I přes tento odpor vůči králi nebyl řád nijak trestán, ale spíše posílil postavení představených řádu Křižovníků s červenou hvězdou, zejména pak jejich mistra

---

⁶² Obyvatelé Horní a Dolní Lužice.

⁶³ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 150.

⁶⁴ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 92.

z Hradešína ve Ferdinandových očích. Po smrti mistra Václava z Hradešína nastoupil na jeho pozici člen řádu a zároveň vojenský kazatel Antonín Brus, který se po deseti letech od jmenování do vedoucího postavení u Křižovníků stal též pražským arcibiskupem. I přes jmenování nového mistra arcibiskupem se Brus snažil o vnitřní očištění řádu. Během jeho vedení došlo též k obnovení stanov kapitul, a to nejprve 22. červne 1554 a později 4. června 1573 – došlo k tomu již ve funkci arcibiskupa. Mistr taktéž vedl řád tak, aby fungoval bez dluhů. Zvláštní pozornost proto začal věnovat klenotu řádu, kterým byl kostel na Chlumu svaté Máří, spravovaný chebským komendátorem. Aby zajistil fungování řádu, docházelo i k dovolávání kněží a bratří z různých postů, pokud tito nehodlali dodržovat předpisy velmistra.

Postupné získávání moci a zejména pak povýšení velmistra Bruse na arcibiskupa vedlo k posílení prestiže Křižovníků, s čímž souviselo povyšování nastupujících velmistrů i na pozici arcibiskupů. Jedinou výjimkou této praxe byl arcibiskup Matouš Ferdinand Sobka z Bilenbergu⁶⁵, jelikož nebyl jmenován generálem a velmistrem řádu. Důvodem jmenování velmistrů na post arcibiskupa nebyla jen obnovující se moc řádu, ale též finanční samostatnost plynoucí z vykoupených statků, které dříve patřili řádu. Křižovníci zároveň díky svému postavení nabídli pomoc nově příchozím řádům – jezuitům a kapucínům do českých zemí. Postavení velmistra řádu se pro roce 1575 zhoršilo, a to díky přijetí české konfese na českém zemském sněmu. Přičemž Maxmilián II. povolil náboženskou svobodu protestantům. Křižovníci byli arcibiskupem vysíláni do katolických klášterů v Čechách, aby zde posílili klášterní bratry a pomáhali jim v jejich činnosti. Problémy pro Křižovníky však nastaly zejména v pohraničí, kde byla většina

⁶⁵ Mnich a opat benediktýnského řádu u sv. Mikuláše na Starém Městě pražském a ve sv. Janu pod Skalou.

německého obyvatelstva, jež více inklinovalo k evangelictví, stejně jako jejich sousedé v Říši. „*Řádoví bratří sami, v té době působili velmi horlivě pro zachování velmi potlačované katolické víry v zemi. Zvláště se tak dělo v západních Čechách, kde se ponenáhlu utvořila jakási křižovnická diecéze a to na podkladě dávného výsadního listu Václava I. (1240), jenž špitálu u sv. Františka v Praze propůjčil kostely v Sedlci, jakož i v Lokti a Kynžvartě a k tomu ještě všechny ony kostely, které v oné krajině kýmkoliv kdy budou postaveny.*“⁶⁶ Dodržením této výsady se zvýšil počet far v držení křižovnického řádu a zároveň to vedlo k posílení katolické víry v regionu.

V této době panoval v Čechách císař Rudolf II.⁶⁷, který však byl nucen odolávat opozici ze strany svého mladšího bratra Matyáše⁶⁸. Konflikt se natolik vyhrotil, že se Matyáš rozhodl povolát vojsko a vytáhnout do Čech. Proti této akci zasáhla česká šlechta svoláním vlastní zemské vojenské hotovosti k obraně Rudolfa II. Spor byl nakonec vyřešen mírovou cestou a to tak, že Rudolf II. písemně potvrdil českou konfesi v tzv. *Rudolfově majestátu* 9. července 1609, přičemž mu zůstala zároveň císařská hodnost správa Čech, Slezska a Horní a Dolní Lužice. Naproti tomu Matyášovy připadlo Rakousko, Uhry a Morava. Zároveň byl mladší císařův bratr jmenován jeho nástupcem jak v Říši, tak v Českých zemích.⁶⁹

5. 1. Český stát v době předbělohorské a pobělohorské

Po krátkém období vlády Matyáše Habsburského, který nastoupil po svém bratru Rudolfovi II., je za panovníka vybrán Ferdinand II.

---

⁶⁶ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 118 – 119.

⁶⁷ Vládl mezi lety 1576 – 1611.

⁶⁸ Vládl mezi lety 1611 – 1619.

⁶⁹ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 168 – 169.

Štýrský, Matyášův adoptivní syn. Ferdinand II. se ujal vlády roku 1617. V této době pokračovala vyhrocená situace na českém území. Nový panovník začal tuto situaci řešit například násilným zásahem proti evangelíkům a jejich kostelům v Broumově a v Hrobu. Ovšem to vedlo jen k vystupňování sporů. Evangeličtí stavové jako odpověď na tuto provokativní akci a další opatření proti jejich víře uspořádali v květnu 1618 sjezd. Situace vyvrcholila třetí pražskou defenestrací⁷⁰ 23. května 1618, která znamenala počátek protihabsburského povstání.⁷¹

Během stavovského povstání byly řádové statky opět zabaveny a namísto křižovnické správy spadaly přímo pod direktorium⁷². Nový představitel českého království začali měnit katolické kostely podle své víry, což se také dotklo řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Ti se ovšem v některých případech snažili vzdorovat. *„Pročež Vašich Milostí ve vší náležitě uctivosti já a všecken konvent, i na místě tohoto chudého špitálu, že lidem nahoře dotčeným poddaným, aby při svém (totiž katol.) náboženství a dobrém pokoji zůstávali, a sami sobě bez příčiny jim dané překážky nečinily, poručiti také kostel ten při svém starobylém způsobu, při své od starodávna bejvalé jurisdikci a kolatuře, trvanlivě zanechati a laskavě zachovati ráčíte, prosím.“*⁷³ Během třicetileté války, která následovala po stavovském povstání, jež bylo skončeno bitvou na Bílé hoře a útekem Fridricha Falckého⁷⁴, se řád nemohl plně stabilizovat, jelikož válečná tažení se i nadále

---

⁷⁰ První pražská defenestrace proběhla v roce 1419. Druhá pražská defenestrace proběhla roku 1483.

⁷¹ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 172 – 173.

⁷² Instrukce tvořená 30 direktory, založená již roku 1609, ale záhy zrušena. Po třetí pražské defenestraci roku 1618 byla opět obnovena a fungovala jako zemská vláda zpravující české království.

⁷³ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 123 – 124.

⁷⁴ Jedná se o tzv. „Zimního krále“ vládnoucího mezi lety 1619 – 1621 kdy po prohrané Bitvě na Bílé hoře odchází z českého království.

částečně odehrávala na českém území. Křižovníci se dokonce účastnili i některých obraných akcí. „Při vpádu Švédů r. 1648 proměnili Křižovníci svůj konvent v pevnost, kterou hájili studenti, měšťanstvo i řeholníci, včetně křižovníků z nichž Mitis (Mitius) byl při obraně mostu dokonce zraněn.“⁷⁵ Konvent stejně jako část Prahy, byl po švédském pádu značně poškozen. Po skončení válečných akcí, a to jak přímo po stavovském povstání, tak po třicetileté válce, byly opět potvrzeny výsady křižovnickému řádu.

5. 2. Vývoj po třicetileté válce až po reformní dobu

Po třicetileté válce přichází v oblasti českého království možnost dokončit všechny procesy, které byly započaty již ve 20. letech 17. století. Katolická církev začala opět získávat na moci. Tím se opět také začala zvětšovat i prestiž křižovnického řádu. Křižovnický řád se nadále staral i o arcibiskupství a zároveň dále rozšiřoval své farnosti. Vzhledem ke spojení řádu s arcibiskupstvím však došlo k tomu, že samotný řád již nebyl řízen velmistrem, ale generálními převory. Tato situace však byla ohrožením pro vnitřní chod řádu, jelikož odporovala právu svobodně si zvolit představené řádu. Tento problém spojení obou institucí se nazývá postulace.⁷⁶ „Od postulace osvobodil řád Křižovníků Jiří Ignác Pospíchal, kterému se později dostalo čestného označení *restaurator vel secundus fundator ordinis* (tj. obnovitel nebo druhý zakladatel řádu).“⁷⁷ V následujících letech byl řád povýšen papežem Klementem X. na rytířský, ovšem tento titul měl čestný charakter. Křižovníci začali využívat nového barokního slohu, aby mohli výrazněji obnovovat katolickou víru. Zároveň za tímto účelem

⁷⁵ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci*, 1. díl, s. 140.

⁷⁶ Tamtéž, s. 140.

⁷⁷ Tamtéž, s. 140.

na všech svých statcích začali obnovovat kostely. Nové rytířské postavení a vracející se moc a prestiž přidávali Křižovníkům i mezinárodní význam, který byl podpořen i jejich starobylostí.⁷⁸ Řád se začal v této době také rozšiřovat, a to zejména v oblasti špitálů a invalidoven. Tyto byly zapotřebí z důvodu častých válek v Evropě, jichž se se Habsburkové účastnili.

Řád v době rekatolizace, která sahal až k vládě Karla VI., prožíval svůj druhý vrchol⁷⁹. Ovšem v Habsburské monarchii nastaly po smrti císaře Karla VI. změny.

5. 3. Období Marie Terezie a Josefa II.

Pragmatická sankce⁸⁰ Karla VI. měla zajistit nástup ženské panovnice na český trůn v případě, že nebude po Karlově smrti žádný legitimní mužský potomek. České stavy v době, kdy měl být tento dokument uveden v praxi, však nedodržely slib a na místo Marie Terezie, dcery Karla VI., zvolily Karla Albrechta Bavorského. „*Rozepře vedli v letech 1740 – 1748 k válce o rakouské dědictví.*“⁸¹ Válka nakonec skončila vítězstvím Marie Terezie, která se tak stala českou královnou.

Nová panovnice vzhledem k válce o rakouské dědictví byla nucena provádět reformy v celé monarchii, ovšem jako katolička nezasahovala proti řádům v českých zemích, což prospělo i řádu Křižovníků. Marie Terezie tak pokračovala v tradici předchozích panovníků v podpoře řádu, i tím, že 6. dubna 1748 potvrdila práva a výsady tohoto řeholního společenství a zároveň finančně

---

⁷⁸ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 159 – 161.

⁷⁹ První vrchol Křižovnického řádu byl během vlády císaře Karla IV.

⁸⁰ Dokument uznaný po dlouhém diplomatickém vyjednávání císaře Karla VI. s evropskými monarchy, který měl zajišťovat možnost nástupu i ženského potomka. Celý název pragmatické sankce zní: *Pragmatická sankce o posloupnosti nejjasnějšího arcidomu rakouského.*

⁸¹ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 205.

podporovala vznik nových far.⁸² Křižovníci na přelomu osvícenství se ještě více prosazovali za hranicemi českého království, a to jak v Uhrách, tak v Rakousku.

5. 4. Doba osvícenství

Marie Terezie začala po smrti svého manžela Františka I. Štěpána Lotrinského spolupracovat na řízení státu se svým synem Jozefem II. Její syn dostal vzdělání v duchu reforem a pragmatického postoje k vedení monarchie. Po smrti Marie Terezie 29. listopadu 1780 se Josef II. ujal vlády v českém království a navázal na reformní myšlení své matky. „*Cílem osvícenského státu Josefa II. mělo být dosažení „obecného blaha“, štěstí celé společnosti.*“⁸³

Josef II. se ve svých reformách nezaměřoval pouze na ekonomiku a hospodářství státu, ale také na spojení monarchie s katolickou církví. Ještě za společné vlády s Marií Terezií byl zrušen řád jezuitů, což předznamenávalo postoj Josefa II. k církvi.⁸⁴ Osvícenství, které Josef II. podporoval, začalo díky reformám narušovat autoritu křižovnických představitelů v království. Tehdejší velmistr Antonín Jakub Suchánek se však nadále staral, aby řád stále vykonával duchovní povinnosti. Křižovníci byli v době rušení klášterů nedotčeni z důvodu poskytování péče chudým a nemocným. Josef II. jako osvícený panovník chtěl, aby o jeho poddané bylo pečováno. Rozhodl se proto vystavět potřebné budovy, ovšem než byly dokončeny, byl nadále nucen využívat služeb rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Přesto začal již připravovat zákon o upravení veřejného „*chudinství*“⁸⁵. „*Císař*

---

⁸² BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 161.

⁸³ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 210.

⁸⁴ MAGENSCHAB, Hans, *Josef II.: cesta Rakouska do moderní doby*, Praha 2008, s. 85.

⁸⁵ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 83.

*Josef II. brzo po nastoupení vlády oznámil českému guberniu přípisem ze dne 24. V. 1781 základní pravidla, podle kterých se mělo znovu upravit opatrování chudých a ošetřování nemocných, vyslovuje přání, aby se v hlavním městě Praze zřídily pro chudé děti nalezinec a sirotčinec, pro těhotné ženy porodnice, pro nemocné nemocnice a pro šílené blázinec. K tomuto konci nařídil, aby se všechny posavadní špitály a ústavy zaopatřovací zrušily, nemovitosti jim náležející prodaly neb pronajaly, kapitály nadační najisto postavily a ze všech takových důchodů jediný fond nadační (Stiftungsfond) utvořil, z něho by se pak udržovaly ústavy, které by se nově zřídily.*⁸⁶ Opatření, která měla být tímto výnosem provedena, by znamenala, že by křižovnický řád byl nucen vydat veškeré jmění, které vlastnil, například i špitál svatého Františka v Praze, jenž byl pomyslným srdcem řádu.

Smrt Josefa II. roku 1790 však zabránila vykonání tohoto výnosu, jelikož na jeho místo nastoupil jeho bratr Leopold II., který změnil bratrovy zákony a některé dokonce zrušil. Křižovnický řád však musel k odvrácení možné devastace svého společenství čelit dalším nepříjemnostem. Po převzetí moci ve Francii jakobínskou vládou byla vyhlášena válka českému království. Leopold II. byl nuce tuto situaci řešit, ale neměl dostatečné finanční zajištění. Řád Křižovníků byl proto donucen odprodávat některé ze svých menších usedlostí a i jinak finančně podporovat krále. Řád se tak dostal během dalšího období válek do velké finanční tísně. Špatná situace Křižovníky nadále provázela i během napoleonských válek a v dobách knížete Metternicha.⁸⁷ „Nástupem vlády rakouského císaře Ferdinanda I.⁸⁸ se habsburská absolutní monarchie dostala

---

⁸⁶ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 173.

⁸⁷ LNĚNIČKOVÁ, Jitka, *České země v době předbřeznové 1792–1848*, Praha 1999, s. 68.

⁸⁸ Jedná se o druhého rakouské císařství, které bylo založeno jeho otcem Františkem I. během Napoleonských válek.

do zřejmé vnitřní dynastické krize. Za císaře vládla státní konference, kterou reprezentovali především kníže Metternich a hrabě Kolowrat. Státní stroj udržovala v pohybu pravicová byrokracie. Ferdinandovy české a uherské korunovace dodávali monarchisticky smýšlejícímu obyvatelstvu zdání klidu a jistoty. Málo kdo ze současníků si uvědomoval příkrý rozpor mezi ideou absolutní monarchie a jejím vnějším zosobněním v podobě neschopného císaře, který bude muset koncem 40. let 19. století čelit hluboké vnitřní krizi⁸⁹ celé říše.⁹⁰

---

⁸⁹ Koncem 40 let probíhá tzv. Jaro národů, které zasáhlo i do poměrů v rakouské monarchii a vedlo k vlně nacionálního uvědomění.

⁹⁰ PÁNEK, TŮMA, *Dějiny českých zemí*, s. 223.

6. ÉRA FRANTIŠKA JOSEFA I.

Na rakouském trůnu proběhla v době krize změna. Ferdinand I. byl donucen odstoupit a na místo panovníka byl dosazen jeho synovec František Josef I. Nový mladý panovník řešil hlubokou vnitřní krizi vojenským zásahem, což znamenalo, že české země zůstaly součástí rakouské monarchie.⁹¹

Křižovnický řád v té době ještě stále řešil nepříznivou hospodářskou situaci, za kterou stály i hmotné ztráty „- jako zrušení a zboření Anežského špitálu na Novém městě pražském, rovněž prodej klášterní zahrady za bývalou Újezdskou branou.“⁹² Ale docházelo i k náhradě za škody „- karlínský činžovní dům a mnoho věnováno na opravu kostela i domu řádového, jenž zvýšen nástavbou o kapitolní síň...“⁹³ Řád Křižovníků se v druhé polovině 19. století uchýlil ke vzdělávání na gymnáziích mimo působení svého společenství. Mnozí členové řádu se stali významnými profesory na univerzitách v Čechách, ale i za hranicemi rakouské monarchie. Řeholní společenství v této době již obměněné a více nesoucí národní postoj českého království se snažilo jako již nesčetněkrát v minulosti dosáhnout blahoslavení Anežky České – zakladatelky rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou. „*To čeho nebylo možno dosíci po staletí, stalo se skutkem 3. prosince 1874; apoštolský stolec – Pius IX. – prohlásil zakladatelku řádu za blahoslavenou, a kongregace posvátných obřadů schválila pak sloužení zvláštní mše sv. a pobožnost církevních hodinek, jakož i den výroční památky – 2. března.*“⁹⁴ Událost významná pro řád se stala

⁹¹ Efmertová, Marcela, *České země v letech 1848–1918*, Praha 1998, s. 45.

⁹² BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 181.

⁹³ Tamtéž, s. 181.

⁹⁴ Tamtéž, s. 183.

návratem k duchovnímu českému základu, na němž bylo řeholní společenství Křižovníků založeno.

6. 1. Konec Habsburské monarchie a 20. století

I když český stát byl téměř moderní kapitalistickou společností s rozvinutou strukturou, politickými stranami počínaje a společenskými organizacemi konče, stále v osobě panovníka byl úzce spjat s katolickou církví. Z tohoto spojení plynuly výhody i křižovnickému řádu. Ten opět po problematickém období, jež trvalo od Napoleonských válek a následně i na konci 40. let (1848–1849) v krizi monarchie, se postupně vzpamatoval. Křižovníci začali využívat více moderních možností pro své finanční zajištění. Příkladem může být křižovnický pivovar na vltavském břehu, kde bratři pracovali jako sládci, což přinášelo potřebné zisky.⁹⁵ Stejně tak finance plynuly z nově nahrazených far „v *Milhostově (1903)*, v *Řevnicích (1904)*, v *Rybářích (1906)*, ve *Větěřově na Moravě (1910)*“.⁹⁶ Finanční zdroje, které posílily řád, byly kromě běžné praxe (duchovní a špitální činnost) použity i na přestavbu celého konventu v Praze mezi lety 1910 – 1912.

Rakousko - Uhersko⁹⁷ se dostalo 14 let po začátku 20. století do velkého konfliktu⁹⁸ s většinou Evropy, který postihl zejména české země, a to především v oblasti hospodářské a zemědělské. Ovšem křižovnický řád byl v této době potřebný díky své starosti o chudé a nemocné. To znamenalo, že tuto velkou krizi přečkal.

---

⁹⁵ Národní listy, 1. 5. 1900. XL/119, s. 2.

⁹⁶ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křižovníků*, s. 184.

⁹⁷ Rakousko – Uhersko vzniklo při prvním vyrovnání Rakouska s Uherskem roku 1867.

⁹⁸ Roku 1914 začala první světová válka.

7. PRVNÍ REPUBLIKA

Československá republika byla vyhlášena za zvláštních okolností. Dne 28. října 1918 došlo ke zveřejnění Andrassyho nóty⁹⁹, která souhlasila s podmínkami příměří vyhlášenými americkým prezidentem Wilsonem.¹⁰⁰ „*Praha si nótu vyložila jako konečnou a všeobecnou kapitulaci mocnářství a začala spontánně vyhlášovat samostatnost československého státu.*“¹⁰¹ Během těchto událostí byli zástupci Národního výboru v Obilném ústavu, který přebírali pod svoji správu. Po zjištění situace se však rozhodli postavit do čela převratu. A ještě ten samý den byl vyhlášen Československý stát.¹⁰²

7. 1. Církev v Československu

Československý stát, který již nebyl pod vládou habsburského panovníka, se snažil o co největší změnu v zažitém vztahu spolupráce státu a církve. Bylo proto rozhodnuto, že již v Ústavě musí být zakotvena odluka obou subjektů. Mnoho politických stran využívalo tohoto tématu k dosažení volebních úspěchů. „*Socialistické strany vystupovaly po celý rok 1919 pro odluhu téměř tak horlivě jako pro socializaci, a poněvadž také občan. Strany liberální projevovaly souhlas a dávaly si na konci požadavek odluky do svých programů a poněvadž, usuzovalo-li se podle těch, kteří vystupovali nejhluchěji, i celkové cítění národa – pro mnohé nepřijemné vzpomínky ze 17. i 20. století – zdálo se být naladěno protikatolicky, myslelo se, že za požadavkem odluky*

---

⁹⁹ Jedná se o dokument vydaný Rakousko – Uherským ministrem zahraničí Andrassym Gyulem jako rekce na nótu amerického prezidenta Woodrowa Wilsona.

¹⁰⁰ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918–1935), 1. díl*, Praha 2000, s. 95.

¹⁰¹ PÁNE, KOLDŘICH, *Dějiny českých zemí*, s. 313.

¹⁰² PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu I.*, Praha 1991, s. 120.

*se shromáždila síla nepřemožitelná.*¹⁰³ Ovšem tento bod v Ústavě nebyl nakonec zakotven. Do rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou v prvních letech republiky začali přicházet noví lidé. Ti s sebou přinesli národní ráz, kterého bylo v této době zapotřebí. I přes tyto změny v obsazení řádu na ně dolehl zákon o Pozemkové reformě.

7. 2. Pozemková reforma

*„Pozemková reforma byla zaměřena proti hlavním pozůstatkům feudalismu a jejich nositelům.“*¹⁰⁴ V zákoně, který prosazovaly největší politické strany té doby, bylo ustanoveno, že největším vlastníkům bude zabavena veškerá půda, pokud byl její celkový objem vyšší než 100 hektarů.

Křížovnický řád musel na základě tohoto zákona odevzdat půdu, z nichž dříve společenství plynul příjem, díky němuž mohl provozovat svoji charitativní a špitální činnost.¹⁰⁵ Rytířský řád se tak uchýlil k poslední ze svých činností, a to duchovní správě. Příkladem může být Praha, která se začala rozrůstat a nové čtvrti byly vystavěny i na pozemcích řádu. Křížovníci začali stavět kostely, aby mohli novým obyvatelům pomáhat řešit duchovní problémy.¹⁰⁶

7. 3. Období mezi lety 1929–1938

Československý stát do roku 1929 prožíval období ekonomického a hospodářského vzrůstu a později i konjunkturu. Ovšem události mezi lety 1928 – 1929 ve Spojených státech amerických situaci

---

¹⁰³ PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu III.*, Praha 1920, s. 933.

¹⁰⁴ OTÁHAL, Milan, *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963, s. 87.

¹⁰⁵ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křížovníci, 1. díl*, s. 141.

¹⁰⁶ BĚLOHLÁVEK, HRADEC, *Dějiny Českých křížovníků*, s. 184.

na celém světě změnilo. „Již v průběhu roku 1929 jsme pozorovali pozvolné pomasínání konjunktury, později se tento proces prohluboval, ale bez prudkých zvrátů.“¹⁰⁷ Křižovnický řád díky převažujícímu českému národnímu charakteru v období Velké hospodářské krize nebyl výrazně poškozen. Dochází i k architektonickým změnám některých křižovnických budov v moderním uměleckém slohu. Zároveň vnitřní struktura řádu mu přinesla i popularitu mezi lidmi. Křižovníci „dobře tuší, jak by Pražané stály o to mít svatbu i u svých křižovníků.“¹⁰⁸ Během dalších let Křižovníci i nadále vypomáhali v Československu podle zásad jejich zakladatelky, a to i po roce 1938.

---

¹⁰⁷ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918–1935)*, 2. díl, Praha 2002, s. 34.

¹⁰⁸ Lidové noviny, 17. 11. 1937, XLV/578, s. 3.

8. ZÁVĚR

Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou byl založen dynastií Přemyslovců, jejíž původ byl znám již několik století před narozením zakladatelky tohoto řádu a její předci vládli na území českého knížectví a později českého království, již na konci 1. století.

Křižovníci byli po svém založení nejprve bratrstvem. Záslouhou Anežky České se podařilo bratrstvo osamostatnit, jelikož svým přístupem a prestiží i ve světě zapůsobila Anežka Česká i na tehdejšího papeže¹⁰⁹. Rytířský řád později procházel obdobím středověku podporován českými panovníky a mnoha dalšími významnými osobami. Největší slávy se Křižovníkům podařilo dosáhnout za dob vlády císaře Karla IV. Avšak později následovala kritická doba husitských válek, ve které byl řád značně poškozen.

Po husitských válkách byla nezbytná rekonstrukce řádu, který čelil špatné politické situaci. Období ustálení přišlo po opětovném sjednocení země Vladislavem Jagellonským. Řád se postupně stabilizoval a po nástupu habsburské dynastie začala jeho moc a prestiž růst.

Po převratu na konci první světové války se řád restrukturalizoval tak, aby byl schopen fungovat i v novém republikánském zřízení. Výhodou bylo, že jako jediný český církevní řád byl považován za součást národa. Přesto že se na něj vztahovala pozemková reforma, řád neztratil nic ze své prestiže a navíc si mezi církevními řády po celém Československu uchoval výsadní postavení a získal větší oblibu obyvatel První republiky, kterou si uchoval i v letech následujících.

---

¹⁰⁹ Řehoř IX.

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

BĚLOHLÁVEK, Václav, HRADEC, Josef, *Dějiny Českých křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930.

BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: řády rytířské a křižovníci, 1. díl*, Praha 2002.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1310–1378. Lucemburkové na českém trůně, I. díl*, Praha 1999.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně, II. díl*, Praha 1999.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437–152, II. díl*, Praha 2010.

Efmertová, Marcela, *České země v letech 1848–1918*, Praha 1998.

41

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918–1935), 1. díl*, Praha 2000.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918–1935), 2. díl*, Praha 2002.

LNĚNIČKOVÁ, Jitka, *České země v době předbřeznové 1792–1848*, Praha 1999.

MAGENSCHAB, Hans, *Josef II.: cesta Rakouska do moderní doby*, Praha 2008.

OTÁHAL, Milan, *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963.

PÁNEK, Jaroslav, TŮMA, Oldřich, *Dějiny českých zemí*, Praha 2008.

PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu I.*, Praha 1991.

PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu III.*, Praha 1991.

ŽEMLIČKA, Josef, *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1998.

Periodika

Lidové noviny, listopad 1937.

Národní listy, květen 1900.

10. RESUMÉ

My Bachelor thesis deals with the development of the order of the Knights of the Cross with the Red Star (also known as the Military Order of the Crusaders of the Red Star). I describe the development of this order from its foundation by St. Agnes of Bohemia, through the era of the Premyslid dynasty and accession of the House of Luxembourg to the Czech throne, to the Hussite Wars and the reign of George of Podebrady. Further, I mention the development of this order during the reign of the Jagiellonian dynasty in the Czech countries, accession of the House of Habsburg, and changes in this monastic community during the 400-year-long reign of the Habsburgs and the House of Lorraine. The final part of my thesis is dedicated to the order of the Knights of the Red Cross during the so-called First Czechoslovak Republic with the related issues of church policy in the new republican establishment while considering also the national affairs of the order in relation to the state.